

Druga je sesija izlaganja bila posvećena edukaciji i spolno prenosivim bolestima. Zorka Mikloška je u izlaganju govorila o infekciji genitalnim herpesom, a Magdalena Grce u izlaganju *Utjecaj spolno prenosivih infekcija papiloma virusom (HPV) na zdravlje žena* o infekciji humanim papiloma virusom koji kroz mnogo godina dovodi do genetskih promjena i raka vrata maternice.

U trećoj su sesiji kolegice iz Slovenije prezentirale probleme rodni (reproduktivnih) prava žena u Sloveniji. Sonja Lokar je u izlaganju *Problem rodni prava žena u kontekstu globalizacije i tranzicije na Balkanu* detektirala različite forme recentnih konzervativnih kretanja, te istaknula da se reproduktivna prava mogu braniti samo kolektivnom akcijom i smišljenim politikama, razvijanjem globalnih strategija i nacionalnih inovacija. Dunja Obersnel Kveder i Irena Kirar Farazine u izlaganju *Seksualna i reproduktivna prava u Sloveniji* pokazale su da je SZO u Sloveniji utvrdila povrede reproduktivnih i seksualnih prava. Ta se prava u razvijenim zemljama ne smanjuju već bolje prikrivaju. Slovenija ima najvišu stopu maternelne smrtnosti u usporedbi s ostalim razvijenim europskim zemljama. O povećanju maternelne smrtnosti govorila je i Mateja Kožuh Novak te skicirala angažman nevladinih organizacija u promicanju ženskih reproduktivnih prava u Sloveniji.

Posljednja je sesija bila posvećena ženskom aktivizmu i pravnim aspektima promicanja rodne ravnopravnosti. Snježana Vasiljević je u izlaganju *Ženska reproduktivna prava – zakonska regulativa u Republici Hrvatskoj uz osvrt na europske standarde* zakonsku zaštitu položaja žena u Hrvatskoj pozitivno ocijenila s obzirom na normativne standarde koje je RH preuzela iz EU, te ukazala na prepreke za postizanje *de facto* ravnopravnosti. Bojana Genov iz Ženske mreže je u prezentaciji

Status reproduktivnih prava u RH ukazala da bolnice kao legalne institucije rješavanje problema neželjenih trudnoća prebacuju na ilegalna mjesta, te se osvrnula na program *Teen Star* i ukazala na nemogućnost sustavne edukacije o spolnosti i zdravlju u okviru školskog sistema.

Mada je okupljanje imalo formu znanstvenog skupa, organizatori su istaknuli njegovu inkluzivnost jer su o ženskim reproduktivnim pravima progovorile ne samo znanstvenice i znanstvenici već i aktivistice slovenske i hrvatske ženske scene. Upravo se u internacionalnosti, znanstvenoj interdisciplinarnosti te dijalogu s aktivisticama očituje vrijednost ovog okruglog stola.

Marija Geiger

ENHR KONFERENCIJA: HOUSING IN EUROPE: NEW CHALLENGES AND INNOVATIONS IN TOMORROW'S CITIES

Reykjavik, 29. lipnja - 3. srpnja 2005.

Godišnja konferencija Europske mreže stambenih istraživača (ENHR) održana je od 29. lipnja do 3. srpnja 2005. godine u Reykjaviku. Rad konferencije odvijao se u plenumima te u 14 radionica koje su tematizirale aktualne probleme stambenih istraživanja.

Konferenciju je pozdravio predsjednik Islanda, ranije sveučilišni profesor, koji je tijekom 1970-ih proveo prvo istraživanje o problemima stanovanja u ovoj zemlji. Organizator konferencije bio je Institut za urbane studije Sveučilišta Island.

Konferencija je započela plenumom *Stanovanje u urbanom kontekstu*. Ovaj je plenum bio posvećen prerano umrlom nizozemskom istraživaču Fransu Dielemanu.

Prvo izlaganje podnio je Peter Marcuse sa Sveučilišta Columbia, SAD, s naslovom *U obranu stanovanja*. Temeljna teza njegovog izlaganja odnosila se na činjenicu distribucija dohotka i bogatstva. Sve manji broj ljudi zarađuje sve više. S druge strane, sve je više onih koji na tržištu rada nemaju sigurne prihode kako bi mogli doći do pristojnog stana u vremenu primjerenom dinamici zasnivanja braka i povećanja članova obitelji. Štoviše, u globaliziranom gospodarstvu neki se gradovi javljaju kao prosperitetni dok su drugi gubitnici. Općenito, u velikim gradovima na djelu je deindustrijalizacija, suburbanizacija i polarizacija stambenog tržišta imajući u vidu dohotke pojedinih skupina. Ovi procesi imaju dalekosežan utjecaj. Deindustrijalizacijom razvija se sektor usluga što dovodi do promjene strukture radne snage. Suburbanizacija znači napuštanje masivnih stambenih blokova i gradnju luksuznijih obiteljskih kuća u metropolitanskim područjima velikih gradova. Polarizacija stambenog tržišta povezana s distribucijom dohodaka, u sve nepovoljniji položaj stavlja sve veći broj pripadnika ranijih srednjih slojeva. Poželjni socijalni programi za ove gubitnike sporo se ili nikako ne razvijaju. Marcuse je ove trendove potkrijepio empirijskom evidencijom sa stambenog tržišta u svjetskim metropolama. U zaključnim razmatranjima na primjeru SAD-a govorio je o odgovorima države na ova kretanja te izlazu u *warfare*, a ne u *welfare state*. Ovaj je zaključak potaknuo raspravu o budućnosti socijalne države općenito, a posebno u socijalnim programima.

Michel Bonetti s CSTB-a iz Pariza podnio je opsežno izlaganje *Generativan pristup razvoju europskih gradova s obzirom na globalizaciju*. Generativni pristup propituje zašto i kako gradovi ponovno rastu. Nove su tehnologije obećavale mogućnost organizacije proizvodnje na daljinu bez nužde da se poslovi koncentriraju u velikim gradovima. Utjecaj globalizacije potaknuo je nove ur-

bane identitete i potaknuo lokalne političke elite na kompeticiju u širim razmjerima. Tako se rast gradova često javlja ovisno o konjunkturi pojedinih roba i usluga na globalnom tržištu. Lokalne su političke elite pritisnute pragmatikom u Francuskoj u istraživačko-razvojne projekte uključile brojne stručnjake. Bonetti je u tom smislu iznio teoriju održivog razvoja gradova s novim tipom vladavine (*governance*).

U nastavku ovog plenuma, Eli Stoa iz Norveške prezentirala je projekt *Stanovanje u održivom gradu*. Ovaj projekt, kao dio strateškog pristupa pitanjima i problemima stanovanja u Norveškoj, ima veoma ambiciozan zadatak odgovoriti na pitanje kako kreirati poželjnu društvenu promjenu u ovoj oblasti? U tom je smislu navedeno nekoliko mogućih scenarija razvoja stambene politike koja bi odgovarala konceptu održivog grada. U tom kontekstu ponovno se kao presudna činjenica javlja lokalni razvoj i modernizirana lokalna vladavina koja može odgovoriti na sve važne izazove.

Naredna plenarna rasprava bila je posvećena temi *Stanovanje i financijsko tržište*. John M. Quigley, sa Sveučilišta Berkeley, podnio je izlaganje veoma spekulativnog i izazovnog sadržaja *Kako praktično bez troška povećati dobrobit europskih stambenih potrošača?*. Quigley je ilustrirao razvoj europskih stambenih tržišta poslije Drugog svjetskog rata i to usporedio s američkim iskustvom. Očito je da s demontažom socijalne države u Europi raste udio vlasnika stanova. To postaje novim konceptom akumulacije bogatstva i socijalne stabilnosti svake obitelji. U širem kontekstu to je i društven kapital. Bogatstvo, kapital u ovom slučaju je imobiliziran. Potrebno je napraviti novi krug stambenih investicija gdje se vlasnici zadužuju hipotekarnim kreditom koji im financira novi luksuzniji stambeni prostor. Ovo se vidi i značajnim poticajem za gospodarski razvoj općenito.

U posebnom dijelu ovog plenuma lokalni su istraživači izlagali o važnosti zemljišnih knjiga za razvoj održivog sustava stambenog financiranja, te novijim promjenama koje se javljaju na stambenom financijskom tržištu u ovoj zemlji. Island je zemlja s oko 295.000 stanovnika od kojih oko 70% živi u širem području glavnoga grada. U ovoj je zemlji uglavnom razvijen skandinavski tip socijalne države. Za razliku od ostalih skandinavskih zemalja, socijalna su prava ostala relativno netaknuta.

Ova zemlja bilježi visoke stope rasta, 5 do 6%, ima relativno zakašnjelu urbanizaciju s veoma pozitivnim demografskim trendovima kojima u novije vrijeme pomaže i restriktivna politika useljavanja. Još uvijek je zadržan trend življenja u relativno većim obiteljima i pretežno u obiteljskim kućama. Standard stanovanja u proteklih dvadesetak godina značajno je porastao. U novije vrijeme preko Stambenog fonda vlada nastoji povećati kupovnu moć građana u stambenoj potrošnji. Subvencionirani hipotekarni krediti sve su povoljniji i sada kamate na njih iznose 4,15%.

John Doling, sa Sveučilišta u Birminghamu, bio je jedini izlagač u posljednjem plenumu posvećenom temi *Stanovanje u vlastitom stanu*. Njegovo izlaganje *Stanovanje u vlastitom stanu: doprinos rasti i zapošljavanju*, tematiziralo je proces europskih integracija, razvoj stambenih politika te u tom smislu koncept stjecanja stana u vlasništvu. Empirijskom evidencijom potkrijepljeni su suvremeni trendovi rasta udjela ovog stambenog statusa u svim članicama EU. S druge strane, temeljem načela supsidijarnosti stambena je politika u nadležnosti zemalja članica. Međutim, procesi integracije, i mobilnost radne snage na dnevni red EU stavljaju važne teme glede stambene politike i stambenog zbrinjavanja. Na djelu su procesi konvergencije i sve se više uči međusobnom razmjenom iskustava. Nove investicije u stjecanje stanova u

vlasništvo znače povećanje standarda stanovanja, jačaju socijalnu sigurnost obitelji te doprinose rasti i zapošljavanju.

Tematski okvir radionica bio je: Migracije, stambena mobilnost i stambena politika; Fizički aspekti dizajna i obnova; Stambena obnova i održavanje; Beskućništvo; Rezidualni kontekst zdravlja; Stanovanje u stanovima u vlasništvu; Organizacijske promjene socijalnog stanovanja; Stambena ekonomija; Stanovanje i teorija; Metropolitantska dinamika; Dinamika stambenog tržišta; Održivost stanovanja u urbanom okolišu; Stambeno financiranje.

Evo napomena o nekim zanimljivim izlaganjima i raspravama u radionicama. Peter Abrahamson sa Sveučilišta u Kopenhagenu, podnio je opsežno i zanimljivo izlaganje pod naslovom *Ponovno posjećivanje na klimavi stup: Teoretiziranje socijalne države i stambene politike: slučaj Danske*. Abrahamson je dao pregled razvoja socijalne države gdje je stanovanje, pored zdravstvene zaštite, obrazovanja, socijalnog osiguranja i zapošljavanja, bilo jednim od stupova razvoja socijalne države. Razvoj u proteklih dvadeset godina pokazuje da se događaju značajne promjene glede statusa stambene politike kao dijela koncepta socijalne države. Imajući u vidu teoriju socijalnog statusa građana Abrahamson se kritički osvrće na položaj srednjih slojeva koji su uživali stambena prava koja im nisu pripadala. Imajući u vidu noviji razvoj situacije Abrahamson propituje novu teoriju socijalne države čiji je dio i stambena politika. Posebno se osvrće na fiskalnu socijalnu državu, neizravna socijalna prava koja uživanju srednji slojevi. U okviru nove teorije za stambenu politiku je značajna individualizacija, sve veći utjecaj tržišta, polarizacija i dualna socijalna država.

U raspravi se pokazalo da je stambena politika u Danskoj ipak krenula nešto liberalnijim putem od onoga što se prepoznaje kao skandinavski model.

David Clapham, sa Sveučilišta u Cardiffu, podnio je izlaganje *Kontrola i stambena politika*. Clapham temi pristupa antropološki pitajući se za značaj stanovanja i općenito njegov utjecaj na čovjeka i obitelj. Obitelji koje imaju nizak dohodak zakonito imaju skroman stambeni standard i u pitanju im je zdravlje. Različitim ljudima stanovanje znači različite stvari. Stanovanje definitivno puno znači za samopoštovanje i dobro mentalno zdravlje. Kontrola ovog procesa motivira svakog pojedinca i obitelj. Stoga svaka obitelj nastoji sačiniti dugoročnu strategiju stanovanja. Nedostatak kontrole naročito je prisutan kod mlađih naraštaja što ih često čini bespomoćnim i dezorijentiranim.

Iskra Dandalova iz Bugarske izložila je rezultate istraživanja o utjecaju stranih investitora, Iraca i Britanaca, na stambenom tržištu u Bugarskoj. Dolaskom stranih investitora na stambeno tržište nekolicine atraktivnijih gradova došlo je do značajnog rasta cijene zemljišta i stanova. Stranci su kupili jeftino zemljište, komunalno ga opremili i sada se javljaju kao monopolisti na stambenom tržištu na kojem su cijene porasle nekoliko puta. Ovo ima više pozitivnih i negativnih implikacija za lokalna stambena tržišta. Pozitivne činjenice su investicije, veći stambeni standard, urbanizacije, a negativne su rast cijena, visok faktor stambene priuštivosti- odnos dohotka i cijene stana u situaciji kad u zemlji ima samo 2 do 3% socijalnih stanova.

Sasha Tsenkova, sa Sveučilišta Calgary, u izlaganju *Privatizacija i upravljanje stambenim fondom u jugoistočnoj Europi: zapleteni odnosi* izložila je rezultate nedavno provedenog istraživanja o trendovima stambenih politika u ovim zemljama. Dakle, radilo se o stambenim politikama u Hrvatskoj,

Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori, Makedoniji, Albaniji, Bugarskoj, Rumunjskoj i Moldaviji.

Privatizacija stambenog fonda značila je nevolje s upravljanjem i održavanjem. Autorica procjenjuje da su problemi održavanja i upravljanja još uvijek povjereni državnim tvrtkama i da se radi o neučinkovitom procesu koji doprinosi daljnjem propadanju stambenog fonda. S druge strane, povećanje cijena drugih troškova: struje, vode, plina, grijanja, ne ostavlja u kućnim proračunima sredstva za dodatna investiranja u popravak zapuštenih stambenih objekata kolektivnog stanovanja. U diskusiji se pokazalo da Tsenkova ipak nije napravila potrebnu tipologiju stambenih politika u ovim zemljama glede održavanja i upravljanja stambenim fondom. Pokazalo se da se Hrvatska ipak značajno razlikuje od drugih zemalja u regiji.

Sudionici konferencije zasigurno su dobili nove ideje koje će im biti poticaji za istraživanja u ovom području. Ponovno se pokazalo da postoji nepremostiva razlika u stambenim politikama te da se u praktičnom smislu malo toga može naučiti iz iskustva razvijenih zemalja. Za istraživače koji dolaze iz zemalja gdje su stambena istraživanja marginalna, poput Hrvatske, tematski okvir empirijskih stambenih istraživanja u zapadnim zemljama čini se fascinantnim.

Naredna konferencija Europske mreže stambenih istraživača 2006. godine održat će se u Ljubljani. Slovenske kolege iskoristile su zadnji plenum da predstave Ljubljani i svoju zemlju.

Gojko Bežovan